

ТУРИЗМ

УДК 378.14

**ТУРИЗМ ЯК СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ТА
ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ**

О. В. Попко

студентка 3 курсу, група М-31, навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Науковий керівник – д.е.н., професор М. В. Мальчик

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

Дослідження присвячено питанню екологічного туризму. Уточнено основні терміни і поняття екологічного туризму. Досліджено нормативно-правову базу міжнародного і вітчизняного законодавства. Окреслено проблеми розвитку екологічного туризму у контексті екологізації економіки. Розкрито феномен екологічного туризму, його виховний потенціал.

Ключові слова: туризм, екологічний туризм, екологічна культура, нормативно-правове регулювання екологічного туризму.

Исследование посвящено вопросам экологического туризма. Уточнены основные термины и понятия экологического туризма. Исследована нормативно-правовая база международного и отечественного законодательства. Обозначены проблемы развития экологического туризма в контексте экологизации экономики. Раскрыт феномен экологического туризма, его воспитательный потенциал.

Ключевые слова: туризм, экологический туризм, экологическая культура, нормативно-правовое регулирование экологического туризма.

The research is devoted to the problems of ecological tourism, that is to be orientated on the environment protection. The work examines tourism industry world experience, legal base of international and home legislation. The phenomenon of ecological tourism, his up-bringing potential, is reveal, a special attention is paid to the problems of the ecologically adapted tourism orientated on thrifty attitude toward the environment.

Keywords: tourism, ecological culture, ecological tourism, ecologically adapted tourism.

Постановка проблеми. Екологічна криза, в якій сьогодні опинилося людство, дала поштовх усвідомлення екології як одного з основних чинників розвитку сучасної культури. Усвідомлення екологічної проблематики, визначення пов'язаних із нею пріоритетних рішень потребує особливого диференційованого підходу до екології майбутнього. Внаслідок цього виникає так звана метаекологічна парадигма, в рамках якої йде мова про екологію природи, культури, людини тощо. Туризм як культурна практика має до цієї проблематики безпосереднє відношення. У «Державній програмі розвитку туризму в Україні на 2002–2010 роки» екологічний туризм визначено одним із пріоритетних напрямів розвитку вітчизняної економіки і культури.

У світлі зазначених чинників, туризм як сучасна культурна практика потребує осмислення в екологічному вимірі. У зв'язку з таким підходом виникають відповідні терміни - «екологічний», «природний», «сільський», «зелений», «аграрний», «фермерський», «ландшафтний» туризм та ін. Проте не всі з названих видів туризму передбачають природозбереження та природовідновлення. Виникає протиріччя між використанням для

потреб туристичної діяльності природно-рекреаційних ресурсів та наслідками їх використання.

Аналіз останніх досліджень. Термін «екологічний туризм» – порівняно нове поняття в туристичній галузі. Вперше його запропонував у 1980 р. мексиканський економіст Г. Цебаллос-Ласкурейн. На його думку, екологічний туризм означає поєднання подорожі з дбайливим ставленням до природи та її захистом [1, С. 120]. Динамізм і розмах перетворень у сфері формування та стратегічного розвитку екологічного туризму поставили питання про впорядкування й систематизацію наукових знань у цій галузі. Питання становлення та розвитку екологічного туризму представлені в працях відомих західних фахівців Вoo E., Lindberg K., Hawking D., Healy R., McLaren D. [1, С. 120]. Питанням екологізації, раціонального природокористування у контексті туристичної галузі та питанням альтернативних видів туризму, у тому числі екологічного, займались науковці: Т. Алейнікова, А. Сабадаш, А. Кузьменко, О. Слепокуров, В. Євдокименко, І. Рожко, В. Шмагіна, І. Панова, В. Серебрій, І. Смаль [2, С. 13].

Методика дослідження. У ході наукового дослідження використовувалися загальнонаукові теоретичні методи аналізу і синтезу, метод класифікації.

Постановка завдання: уточнити основні терміни і поняття екологічного туризму; дослідити існуючі класифікації та базові принципи екологічного туризму; проаналізувати національне законодавство України з точки зору забезпечення ним природоохоронного характеру туристичної діяльності та нормативно-правове забезпечення туристичної діяльності в контексті природоохоронної політики міжнародного рівня; з'ясувати проблеми розвитку екологічного туризму у контексті екологізації економіки.

Результати досліджень. Екологічний туризм у контексті екологізації економіки – це напрям туристичної діяльності, супутньою метою якого є поліпшення стану навколишнього середовища, а також відтворення екологічно орієнтованих людських факторів. Екологізація економіки є системою постійного відтворення елементів системи, що, окрім орієнтованих людських факторів, включають: екологічний попит, екологічно орієнтовану виробничу основу, мотиви екологізації [3].

Екологічний туризм, як особливий вид сфери послуг, має безліч специфічних особливостей. Одночасно він виконує економічні (поповнення доходної частини бюджету, мультиплікативний вплив на супутні галузі економіки, розвиток регіональних економік), соціальні та політичні, культурні та гуманітарно-комунікаційні функції [1, С. 125].

Екологічний туризм класифікують як: культурно-пізнавальний або науковий (науково-природничий, історико-археологічний, етнографічно-краєзнавчий), спортивно-оздоровчий (за видами спорту, доступними у межах відповідних локацій), екологічний туризм за видами промислу (фауністичний, флористичний), релігійний, сільський [2, С. 13].

Формування екологічного адаптованого туризму тісно пов'язане із загальною екологічною культурою суспільства. Це потребує здійснення відповідних заходів із загальної екологічної освіти на рівні середньої і вищої школи, спеціальних просвітницьких заходів, інформаційно-виховних (особливо перед проведенням екскурсій на територіях природно-заповідного фонду – національних парках, заказниках тощо), дозвілєво-просвітницьких заходів, цілеспрямованих програм у засобах масової інформації та інших.

Біля витоків екологічного туризму в Україні стоять природничі екскурсії («екскурсії у природу»), які широко практикувалися навчальними закладами ще наприкінці ХІХ ст. Відомо, що найбільш ранньою організаційно оформленою інституцією у цьому виді діяльності було Київське товариство дослідників природи (1868–1929 рр.).

Основною формою екологічного туризму є екологічні тури. Класифікацію екологічних турів представлено на рис. 1.

Побудова екологічних турів має будуватися на певних принципах екологічного туризму (рис. 2).

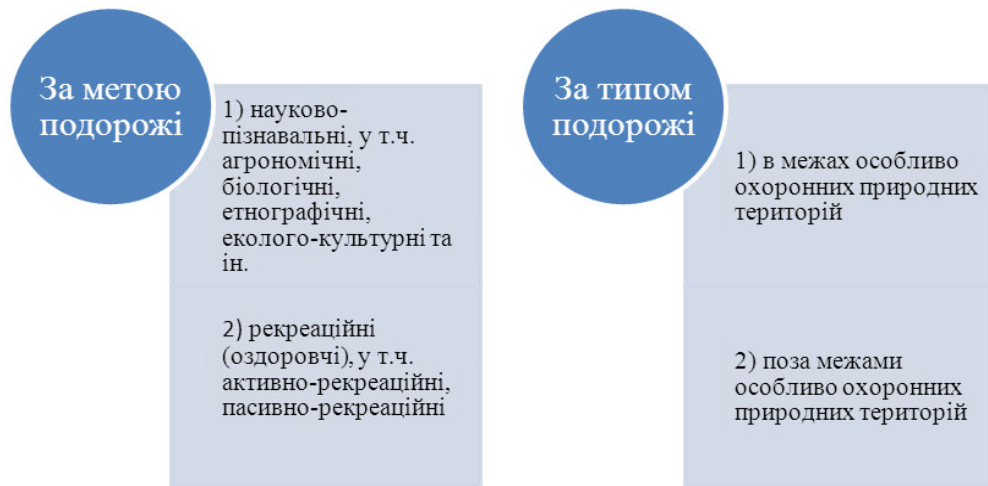

Рис. 1. Класифікація екологічних турів
Джерело: розроблено на основі [1, С. 125]

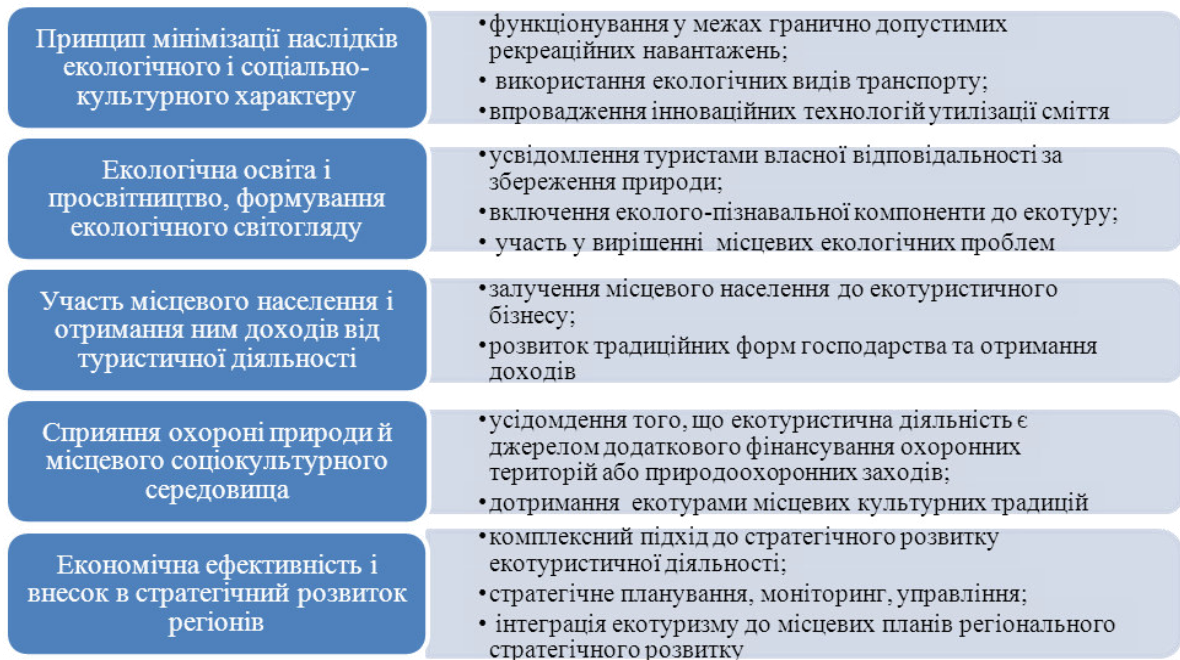

Рис. 2. Базові принципи екологічного туризму
Джерело: розроблено на основі [1, С. 124]

Аналіз нормативно-правової бази міжнародного та вітчизняного рівня виявив, що світова спільнота сприймає туризм скоріше як небезпечний для природного середовища фактор, незважаючи на його позитивний вплив на економіку країн. На захист природного середовища, запобігання негативним наслідкам туристичної діяльності спрямовані такі нормативні документи: «Рекомендація про збереження краси та характеру ландшафтів і місць» (1962 р., XII сесія Генеральної конференції ООН), «Рекомендація щодо охорони на національному рівні культурної та природної спадщини» (1972 р., XVII сесія Генеральної конференції ООН), «Конвенція про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини» (1972 р., XVII сесія Генеральної конференції ООН), «Глобальний етичний кодекс туризму» (1999 р., Сантьяго, Чилі), Сеульська декларація «Світ і туризм», Манільська декларація (1997 р., Маніла Філіппіни), Декларація з туризму (1994 р. м. Осака, Японія) [4].

Україна ратифікувала майже всі наведені міжнародні документи. На даний час основними актами нормативно-правового регулювання екологічного туризму є [5]:

- Закон України «Про туризм» від 11.11.2003 р. № 1282-IV;
- Закон України «Про особисте селянське господарство» від 15.05.2003 р. № 727;
- Постанова КМУ «Порядок надання послуг з тимчасового розміщення і проживання» № 297 від 15.03.2005 р.

У цілому, ланка екологічного туризму є найбільш дотичною до природоохоронного законодавства. А тому регулюється і законодавством у сфері охорони навколишнього середовища, а саме: Законом України «Про охорону навколишнього середовища» № 1264-П від 25.06.1991 р. [6], Законом України «Про природно-заповідний фонд України» № 2456-ХІІ від 16.06.1992 р. [7]. Окрім того, у контексті визначення перспектив екологічного туризму, розробляють цільові програми щодо розвитку туризму на регіональному та державному рівні. Природоохоронні аспекти знайшли відображення і у таких документах: «Державна програма розвитку туризму на 2002–2010 роки» та інших нормативно-правових актах. Отже можна констатувати, що формування та функціонування туристичної діяльності регулюється нормативно-правовою базою, у тому числі і щодо здійснення видів екологічного туризму [5].

Перспективи розвитку екологічного туризму залежать від системних суперечностей та проблематики туристичного сектору економіки загалом та питань екологізації зокрема. На сьогодні основними проблемами екологічного туризму є: складність отримання дозволів, ліцензій суб'єктами господарювання у сфері екологічного туризму; відсутність чіткого юридичного тлумачення екологічного туризму, проблема ідентифікації екологічного туризму; проблематика якості надання послуг; проблема отримання кредитних коштів під розвиток екологічного туризму; недостатній рівень професійної підготовки у регіонах, що можуть провадити екологічний туризм [1, С. 131].

Висновки. Особливе значення у вирішенні питань розвитку екологічного туризму має екологічне моделювання туристичної діяльності як певна сегментація, структурування і визначення пріоритетів туристичної діяльності. Одним із важливих принципів цього моделювання є визначення розвитку туризму на регіональному рівні. Це дає можливість на підставі ініціатив, що надходять з регіонів формувати загальну програму регенерації культурно-історичного, антропогенного і рекреаційного їх потенціалу. З іншого боку, надає регіонам сприятливі можливості самим здійснювати туристичні програми і туристичні проекти щодо забезпечення туристичних ресурсів свого регіону.

Разом з тим завдання, яке наразі стоїть перед вітчизняними науковцями і практиками, – сприяти розвитку не лише економічної, а й інших форм туризму, у точу числі екологічної. Своєю чергою, екологічний туризм є носієм такої екологічної культури, для якої характерне людиновимірне ставлення до природного середовища. Екологічний туризм, здійснюючи виховну функцію, може стати фактором суттєвого впливу на екологічну культуру суспільства й індивіда. Природні атракції, у тому числі у рекреаційному туризмі, здатні підсилити естетичну складову свідомості туриста і водночас сприяти усвідомленню необхідності збереження природної естетики як для самого себе, так і для майбутніх поколінь.

Список використаних джерел:

1. Перспективи розвитку сільського та екологічного туризму в Україні : монографія / за заг. ред. М. Х. Шершуна. – Громадська організація «Рівненський центр маркетингових досліджень». – Рівне : Видавець О. Зень, 2016. – 264 с.
2. Кузьменко О. Екологічний туризм: поняття та особливості організації / О. Кузьменко // Схід. – 2002. – № 2(45). – С. 13–17.
3. Основи стійкого розвитку: Навчальний посібник / за заг. ред. Л. Г. Мельника. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2005. – 654 с.
4. Голубець І. М. Екологічна культура в контексті туристичної діяльності / І. М. Голубець // Питання культурології: зб. наук. праць, випуск 24 / Київський національний університет культури і мистецтв. – К., 2008. – С. 19–26.
5. Руснак Ю. І. Законодавство України про туризм і готельну справу: зб. офіційних текстів законів станом на 15.02.2013 р. / упорядник Ю. І. Руснак. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 241 с.
6. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. // Відомості Верховної Ради. – 1991. – № 41. – С. 346.
7. Про природно-заповідний фонд України: Закон України № 2456-ХІІ від 16.06.1992 р. // Голос України. – 25.07.1992 р.